

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **«ТЕХНОЛОГІЯ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ЧЕТВЕРТОГО РОКУ ЖИТТЯ
ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DO2p-M20z,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньо-професійною програмою
Дошкільна освіта
(за умовами перехресного вступу)
(заочна форма навчання)
Хомик Оксана Миколаївна

Керівник: **Бабюк Т. Й.**,
кандидат педагогічних наук,
доцент

Рецензент: **Столяренко О. Б.**,
кандидат психологічних наук,
доцент

Кам'янець-Подільський – 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	7
1.1 Аналіз поняття «адаптація» у психолого-педагогічній літературі	7
1.2 Чинники та механізми формування у дітей четвертого року життя позитивного ставлення до ЗДО	16
1.3 Педагогічні умови успішної адаптації дитини раннього віку до закладу дошкільної освіти	24
РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ЧЕТВЕРТОГО РОКУ ЖИТТЯ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	33
2.1. Критерії та показники адаптованості дітей четвертого року життя до закладу дошкільної освіти на констатувальному етапі дослідження	33
2.2. Впровадження експериментальних педагогічних умов в роботу вихователя закладу дошкільної освіти	39
2.3. Аналіз результатів формувального експерименту	61
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТКИ	77

ВСТУП

Актуальність дослідження. У Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти одним із основних завдань визначено збереження та зміцнення фізичного, психічного й духовно-морального здоров'я дитини. З огляду на це гуманістичне інтерпретування цілей полягає в тому, щоб зробити комфортним перебування дітей молодшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти.

Перехід від сімейного кола в групу однолітків і дорослих у закладі дошкільної освіти становить значну психологічну проблему для багатьох дітей молодшого дошкільного віку. Означені прояви можуть пояснюватися специфікою якраз молодшого дошкільного віку, для якого характерний слабкий інтерес до соціального довкілля, невміння комунікувати, грати разом і ділитися іграшками, виявляється сором'язливість, а також недостатній розвиток активного мовлення, особлива вразливість фізичного і психічного здоров'я.

Проблема ставлення дитини молодшого віку до ЗДО перебуває в полі зору психології, дошкільної та соціальної педагогіки. У психологічних джерелах її розглядають як один із аспектів становлення і розвитку особистості в період дитинства (О. Кононко, В. Кудрявцев, О. Леонт'єв, А. Петровський, Т. Піроженко). Специфіка формування в дитини раннього й дошкільного віку позитивного ставлення до світу і себе були предметом спеціальних досліджень (Л. Божович, Л. Венгер, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Котирло, С. Ладивір, О. Проскура). Проблему ставлення детально розглянуто під кутом зору особливостей соціального розвитку дитини на різних етапах онтогенезу, зокрема питання впливу соціального середовища на його перебіг висвітлено в працях Т. Алексеєнко, І. Беха, Т. Кравченко, І. Рогальської-Яблонської та ін. Аналіз сучасних досліджень у сфері дошкільного дитинства (Л. Артемова,

А. Богуш, З. Борисова, Н. Гавриш, Л. Зданевич, Л. Зайцева, О. Кононко, К. Крутий, С. Ладивір, В. Оржеховська, Т. Піроженко, Т. Поніманська та ін.) свідчить про інтенсивні пошуки вчених і практиків щодо оновлення змісту освіти й виховання дітей, реалізації особистісно зорієнтованих виховних технологій, психолого-педагогічних умов оптимального розвитку дітей у взаємодії сім'ї і ЗДО.

У наукових дослідженнях останніх років дослідники наголошують на особливому значенні перших років життя для соціального, розумового та особистісного розвитку дитини, коли закладаються перші уявлення про самого себе, довкілля, відбувається первинне становлення самосвідомості, виникають стійкі форми міжособистісної взаємодії з оточенням, засвоюються моральні й соціальні норми. Втім учені відзначають, що сам перехід від родини до нових соціальних умов нерідко стає для батьків, педагогів і дітей надзвичайно проблемним.

Отже, аналіз наукових джерел і вивчення практичного досвіду, з одного боку, засвідчили наявність наукового підґрунтя дослідження проблеми формування позитивного ставлення у дітей четвертого року життя до закладу дошкільної освіти, з іншого – виявили суперечність між необхідністю спільної цілеспрямованої роботи батьків і педагогічного колективу ЗДО з формування позитивного ставлення у дітей четвертого року життя до ЗДО та відсутністю відповідної ефективної практики в системі дошкільної освіти. Аналіз наукової літератури засвідчив, що, незважаючи на активні психолого-педагогічні розвідки з проблемі соціальної адаптації дитини на ранніх етапах онтогенезу, питання формування позитивного ставлення до закладу дошкільної освіти залишається мало дослідженим і недостатньо технологічно розробленим.

Актуальність проблеми та її недостатня розробленість і зумовила вибір теми дипломного дослідження: **«Формування позитивного ставлення у дітей четвертого року життя до закладу дошкільної освіти».**

Мета дослідження – визначити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування позитивного ставлення у дітей четвертого року життя до закладу дошкільної освіти в освітньому процесі ЗДО

Завдання дослідження:

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічних праць та уточнити поняття «адаптація»; визначити психолого-фізіологічні особливості розвитку дітей раннього віку.
2. Виявити і теоретично обґрунтувати педагогічні умови успішної адаптації дітей раннього віку до закладу дошкільної освіти.
3. Визначити рівні адаптованості дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти.
4. Перевірити ефективність впровадження педагогічних умов під час адаптаційного періоду дітей раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження – процес формування позитивного ставлення у дітей четвертого року життя до закладу дошкільної освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування позитивного ставлення у дітей четвертого року життя до закладу дошкільної освіти в освітньому процесі ЗДО.

У процесі дослідження використано такі методи: *теоретичні:* вивчення та аналіз педагогічної, історико-педагогічної, психологічної, філософської і методичної літератури з метою виявлення сучасних підходів до визначення поняття «позитивне ставлення», визначення структури цього поняття, обґрунтування критеріїв, показників і рівнів прояву ставлення у дітей четвертого року життя до закладу дошкільної освіти; *емпіричні:* опитування (анкетування), бесіди, аналіз навчальних програм та планів роботи ЗДО, вирішення проблемних ситуацій; спостереження для збору емпіричного

матеріалу; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний етапи) для перевірки ефективності розроблених педагогічних умов формування позитивного ставлення у дітей четвертого року життя до закладу дошкільної освіти; *статистичні*: методи математичної статистики для узагальнення одержаних експериментальних даних.

Практичне значення полягає в упровадженні педагогічних умов формування позитивного ставлення у дітей четвертого року життя до закладу дошкільної освіти, змісту, форм і методів психолого-педагогічного супроводу адаптаційного періоду в роботі з дітьми четвертого року життя. Результати дослідження можуть бути використані в практиці роботи закладів дошкільної освіти, зокрема в організації співпраці закладу дошкільної освіти із сім'єю.

Базою дослідження були дошкільний навчальні заклади Підкамінський ДНЗ та Наквашанський ДНЗ Підкамінської селищної ради Золочівського району Львівської області.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорено на конференціях різних рівнів.

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 2 наукових публікаціях.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (73 найменування), 5 додатків. Основний текст викладено на 69 сторінках. Робота містить 6 таблиць, 2 рисунки.

ВИСНОВКИ

1. Нами було проаналізовано психолого-педагогічну літературу з метою уточнення поняття «адаптація». Аналіз літератури показав, що більшістю авторів розглядаються фізіологічні та індивідуально-психологічні особливості (А. Белов, Ю. Бяловскій, С. Шапкін, Л. Дика, В. Іллічова, Т. Гурковська, А. Фурман). Дослідження проблеми адаптації дітей зазначеного віку та вплив особливостей виховання в сім'ї на даний процес, знаходимо в роботах (М. Безруких, Є. Белікова, Н. Дубровінської, А. Захарова, Е. Сазонова, П. Анохіна, Н. Ватутіної, В. Войтко, А. Налчаджян, Р. Тонково-Ямпольської, Г. Царегородцева, Т. Алексеєнко, В. Постового та інших. до дитячого садка залишається до кінця не дослідженим.

Отже, ми визначили, що під адаптацією прийнято розуміти здатність організму пристосовуватися до різних умов зовнішнього середовища, що відбувається на певних рівнях: фізіологічному, соціальному, психологічному.

Під успішною адаптацією розуміють пристосування до нових умов в короткі терміни, без надмірного психо-емоційного напруження.

За тривалістю зазвичай говорять про три варіанта адаптації: легка адаптація – поведінка нормалізується протягом 10-15 днів; адаптація середньої важкості – триває близько тридцяти днів; важка адаптація триває від 2 до 6 місяців.

Головними психолого-фізіологічними особливостями зазначеного віку вважаємо: оволодіння ходьбою; розвиток предметної діяльності, наочно-дієвого мислення, пам'яті, уваги, уяви, первинних узагальнень, зв'язного мовлення, сприйняття, самосвідомості; вміння виділяти властивості предметів, колір, форму, величину, матеріал, орієнтуватися в просторі, працювати за зразком; поява «Я-концепції».

2. Ми виявили і теоретично обґрунтували педагогічні умови успішної адаптації – дотримання гнучкого режиму дня в садочку та чіткого вдома; формування або удосконалення навичок самообслуговування; сприяння розвитку навичок виконання ігрових дій; забезпечення відповідним предметно-розвивальним середовищем; здійснення змістовної діяльності дітей; поетапне збільшення тривалості перебування дитини у садку.

Найголовнішими вважаємо: становлення емоційного контакту з дитиною; усунення психоемоційного напруження, взаємодія сім'ї та працівників закладу дошкільної освіти.

3. Для визначення рівня адаптованості вихованців ми використали методику Н. Ватутіної, яка налічує рівні – високий, середній та низький.

Високий рівень адаптованості характеризується такими показниками: ініціативність в спілкуванні як з дітьми, так і з дорослими; спокійний та зрівноважений стан, спостерігається предметно-маніпулятивна діяльність. Середній рівень характеризується такими показниками: емоційний стан дітей не зрівноважений, спостерігається готовність заплакати у будь-який момент; дитина ініціативна з дорослим, але безініціативна з однолітками; діти переважно спостерігають, а не діють. Для дітей з низьким рівнем адаптованості характерний негативний емоційний стан (сльози, плач), апетит відсутній, відмова від сну, діяльність відсутня, переважає потреба у спілкуванні з близькими дорослими, взаємовідносини з дітьми та дорослими відсутні.

Обстеження проводилось за такими показниками:

- 1) Сон (засинання, характер сну, продовження сну).
- 2) Апетит дитини.
- 3) Емоційний стан.
- 4) Діяльність.
- 5) Навички взаємовідносин (з дорослими, з однолітками).
- 6) Мовлення.

4. Проведений нами констатувальний етап дослідження показав, що на початку року переважав низький рівень адаптації дітей, над достатнім, високого рівня не виявлено. З середнім рівнем адаптованості було 5 дітей, що становить 33% від загальної кількості дітей. Осіб з низьким рівнем – було 10, що становить 67% від загальної кількості.

Нами здійснено перевірку педагогічних умов, яка показала, що їхнє дотримання ефективно впливає на успішність проходження періоду адаптації дітьми четвертого року життя до закладу дошкільної освіти. Адже було проведене повторне дослідження, в ході якого ми виявили, що діти з низьким рівнем адаптованості відсутні, кількість дітей з високим рівнем адаптованості до умов дошкільного закладу становить 73% від загальної кількості, з середнім рівнем – 27% обстежених дітей.

Отже, можемо дійти висновку, що дотримання педагогічних умов, спільна діяльність педагога і дітей, залучення до освітньо-виховної роботи батьків і вихованців, використання в освітній роботі розробленої сітки занять (комплекс занять на 7 тижнів, на яких дітей систематично ознайомлювали із іграшками, іграми, групою, прийомами взаємодії один з одним) пальчикових ігор («Мої пальчики», «Маленькі друзі», «Соняшник», «Сорока-ворона», «Бігла мишка»), казок («Колобок», «Курочка ряба», «Жабеня»), ігор, віршів, пісень, тощо – позитивно вплинули на адаптацію дітей групи раннього віку до умов закладу дошкільної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева Е. Е. Психологические проблемы детей дошкольного возраста : СПб. : Речь, 2006. 224 с.
2. Андриющенко Т. К. Особистісно-діяльнісний підхід до формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей дошкільного віку: психологічний аспект // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. пр. Уманського ДПУ імені Павла Тичини. Умань: ПП Жовтий О.О., 2013. Вип. 44. С. 143–148.
3. Алямовская В. Г. Ясли – это серьезно : Москва : ЛИНКА ПРЕС, 1999. 144 с.
4. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
5. Балл Г. А. Понятие адаптации и его значение для психологии личности. Вопросы психологии. 1989. № 1. С. 92-100.
6. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. Москва : Прогресс, 1986. 402 с.
7. Богуславская З. М., Смирнова Е. О. Развивающие игры для детей младшего дошкольного возраста. Москва : Просвещение, 2001. 189 с.
8. Богуш А. М., Варяниця Л. О., Гавриш Н. В., Курінна С. М.; Печенко Т. П. Діти і соціум : особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2006. 404 с.
9. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте (психологические исследования). Москва : Просвещение, 1968. 400 с.
10. Буре Р. Н. Социальное развитие ребенка. Москва : Моз.-синтез, 2012. 80 с.

11. Ватутина Н. Д. Ребенок поступает в детский сад: пособие для воспитателей дет. сада : Москва : Просвещение. 2003. 104 с.
12. Варій М. Й. Психологія: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури. 2007. 288 с.
13. Выготский Л. С. Вопросы детской психологии. Москва : СОЮЗ. 2012. 224 с.
14. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 112 с.
15. Все про адаптацію: Спецвипуск. Київ : Благод. фонд «Перше вересня», 2004. 120 с.
16. В'юнник В. О., Ханіна О. Г., Чернишова Л. В. Мій конспект. 3-й рік життя. І півріччя : Харків : Вид. група «Основа», 2015. 134 с.
17. Григорьева Г. Г. Играем с малышами: игры и упражнения для детей раннего возраста. Москва : Просвещение, 2013. 80 с.
18. Гурковська Т. Л. Новачок у дитячому садку. Київ : Шк. світ, 2008. 112 с.
19. Денисова О. Н. Проблемы адаптации личности. Москва : Мир, 2007. 228 с.
20. Деснова І. С. Шляхи взаємодії педагогів із батьками дітей раннього віку // Дошкільна освіта. 2007. №4(18). С. 39–41.
21. Дитина : Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / Наук. кер. проекту: О. В. Проскура та ін. Київ, 2016. 304 с.
22. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 391 с.
23. Енциклопедія діагностичних методик щодо з'ясування стану розвитку дітей раннього віку. Дайджест 1 / Упор. К. Л. Крутій, Л. О. Федорович. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2006. 204 с.
24. Жаровцева Т. Г. Адаптация детей дошкольного возраста к условиям общественного воспитания (на материале круглосуточной группы) : дисс. кандидата пед. наук :13.00.01. Киев : 1991. 161 с.

25. Жердева Е. В. Дети раннего возраста в детском саду (возрастные особенности, адаптация, сценарии дня : Ростов-а-Дону : Феникс, 2007. 192 с.
26. Заїка Н. Супровід новачків: організуємо роботу : практичний психолог: // Дитячий садок. 2018. №5. С. 4-7.
27. Захарова Н. Адаптація дітей до дитсадка // Дошкільне виховання. 2006. №4. С. 8-10.
28. Захаров А. И. Как предупредить отклонения а поведении ребенка : Москва : Просвещение. 1997. 156 с.
29. Зданевич Л. В. Особливості процесу соціалізації дошкільників засобами ігрової діяльності // Етнопедагогічний та культурологічний потенціал народної іграшки : матеріали всеукр. наук.-метод. семінару. Хмельницький : ХГПА, 2007. С. 126–128.
30. Кирюхина Н. В. Организация и содержание работы по адаптации детей в ДОУ: практическое пособие. Москва: Айрис-Пресс, 2006. 112 с.
31. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні : [наук.-метод. посіб.]. Київ : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2012. 26 с.
32. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : [навч. посіб. для вищих навчальних закладів]. Київ: Освіта, 1998. 255 с.
33. Кондратюк С. М. Основи педіатрії : навч. посіб. Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2015. 288 с.
34. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку. Національна академія педагогічних наук України. Київ : ФОП Ференець В.Б., 2020. 44 с.
35. Костюченко Ю. Дошкільник уперше йде до дитячого садка // Практичний психолог : дитячий садок. 2015. №5. С. 18-23.

- 36.Костяк Т. В. Психологическая адаптация ребенка в детском саду : учеб. пособ. Москва : Академия, 2008. 176 с.
- 37.Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Радянська школа, 1989. 608 с.
- 38.Кошечеева З. В. Первые шаги малыша в детском саду. Минск : Зорны верасень, 2006. 68 с.
- 39.Кроха : пособие по воспитанию, обучению и развитию детей до трех лет. / Г. Г. Григорьева, Н. П. Кочетова, Д. В. Сергеева и др. Москва : Просвещение, 2001. 253 с.
- 40.Кузьменко В. У. Зміст та організація роботи психолога дошкільного закладу : методичні матеріали. Київ : Навчальні посібники, 1997. 40 с.
- 41.Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія : Курс лекцій. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
- 42.Луценко І. О. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватись. Готуємося до мовленнєвого спілкування з дошкільниками : посіб. Київ : Світич, 2013. 186 с.
- 43.Маковецька Н. В. Увага адаптація // Дошкільне виховання. 2001. №12. С. 13 -14.
- 44.Максименко С. К. Адаптація дитини до школи. Київ : Мікрос СВС. 2003. 111 с.
- 45.Маценко Ж. Незабаром у дитячий садок: особливості психолого-педагогічного підходу до дітей, що вступають до дошкільного закладу // Психолог. 2003. №17. С. 2-10.
- 46.Морозова Е. И. Психологические подходы к изучению процесса адаптации детей раннего возраста : СПб: Речь, 2003. 274 с.
- 47.Мушинський В. Особливості адаптації дітей до умов дитячого закладу // Психолог. 2004. №25–26. С. 3–12.

48. Науменко Т. І. У дитячий садок прийшли новенькі (соціальна адаптація дітей молодшого дошкільного віку). Запоріжжя: ЛПС. ЛТД, 2002. 72 с.
49. Нуреева О. С. Таємниці адаптації. Психологічні особливості дітей дошкільного віку. Третій рік життя. Харків : Вид. група «Основа»: «Тріада», 2008. 160 с.
50. Павелків Р. В. Дитяча психологія : підручник. Київ : Академія, 2008. 432 с.
51. Пихтіна Н. П. Організаційно-педагогічні умови адаптації дошкільників до ДНЗ (за вимогами КМС ОНП) для студентів спеціальності «Дошкільне виховання» : навч. посіб. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. 146 с.
52. Піроженко Т. О. Розвивальні ігри та вправи для дітей третього-четвертого років життя. 2-е вид. Тернопіль: «Мандрівець», 2014. 64 с.
53. Планування роботи з дітьми раннього віку. Упоряд. Т. Науменко. Київ : Редакції загально педагогічних газет, 2003. 78 с.
54. Прибора Т. Індивідуальний підхід до дітей дошкільного віку з різними видами адаптації у ДНЗ // Дошкільне виховання. 2013. № 44. С. 13-15.
55. Пижьянова Л. Як допомогти дитині в період адаптації // Дошкільне виховання. 2003. № 2. С. 12-18.
56. Печора К. Л. Дети раннего возраста в дошкольных учреждениях. Москва : Просвещение. 2006. 214 с.
57. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. Київ : Академвидав, 2015. 456 с.
58. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нов. ред.) // Наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР –Україна», 2014. 204 с.
59. Психічний розвиток дитини-дошкільника : навч. посіб. для педагогів, психологів, вихователів дит. дошк. закладів, студ. сер. і вищ. пед. закладів, батьків / С. Є. Кулачківська (наук. ред.), С. О. Ладивір, Т. О. Піроженко та ін. Київ : Світич, 2004. 247 с.

- 60.Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2005. 360 с.
- 61.Сахно О. В, Гурковська Т. Л. Забезпечення гуманної адаптації малюка до дитячого садка: про що мають пам'ятати дорослі // Практичний психолог: дитячий садок. 2015. №5. С. 4 – 9.
- 62.Світ дитинства: комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / Упоряд.: О. М. Байєр, Л. В. Батліна, А. М. Богуш. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 200 с.
- 63.Сергеєнкова О. П. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури. 2012. 376 с.
- 64.Сидельникова О. Д. Виховання ціннісного самоствалення у дітей дошкільного віку // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Рівне : РДГУ, 2012. Вип. 4(47). С. 184–188.
- 65.Скрипченко О. В. Довідник з педагогіки і психології : навч. посіб. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2000. 216 с.
- 66.Столяренко О. Б. Психологія особистості. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 280 с.
- 67.Теплюк С. Н. Посмішка малюка в період адаптації // Дошкільне виховання. 2006. № 3. С. 29 –35.
- 68.Терещенко І. А. Адаптація дітей раннього віку до перебування в ДНЗ // Дитячий садок. 2006. № 11. С. 4 – 6.
- 69.Терехина О. А., Богословская В. С. Здравствуй, детский сад! Психолого-педагогическое сопровождение ребенка в период адаптации к дошкольному учреждению. Мозырь : Белый ветер, 2008. 91 с.
- 70.Українське дошкілля. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Київ, 2017. 256 с.

- 71.Шкляр Н. А. Формування соціальної обізнаності дітей старшого дошкільного віку засобами художньої літератури / Н. Гавриш, О. Рейпольська та ін.; за заг.ред. О. Рейпольської. Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ. Київ, 2018. С. 41–44; 105–109; 197–207.
- 72.Шаталова О. В. Адаптація дітей раннього віку до умов дитячого навчального закладу // Проблеми екстремальної та кризової психології. 2013. С. 325-331.
- 73.Ясінська Х. Адаптація дітей раннього віку до перебування в ДНЗ // Психолог дошкілля. 2014. №4. С. 26-31.